

**“Παγιδευμένη ανάμεσα στην covid-19
και στον πόλεμο στην Ουκρανία: η ΕΕ το 2022”**

Περίληψη

1.Εισαγωγή

Η πανδημία του Covid-19 καθόρισε το 2021, όπως έκανε και την προηγούμενη χρονιά. Ο κόσμος έχει ήδη περάσει από τρία μεγάλα κύματα μόλυνσης από τον Covid-19, και κατά τη συγγραφή του φετινού EuroMemorandum, ένα τέταρτο κύμα μόλυνσης, το οποίο προκλήθηκε από την μετάλλαξη Όμικρον, με πρόσφατα ανακαλυφθείσες υπομεταλλάξεις, μαίνεται στην Ευρώπη. Ο Covid-19 έχει μεγάλο αντίκτυπο στις συνθήκες διαβίωσης παγκοσμίως και την ευρωπαϊκή οικονομία. Ενώ το ΑΕΠ της ΕΕ συρρικνώθηκε κατά 5.9% το 2020, το μακροοικονομικό πλαίσιο βελτιώθηκε το 2021, με όλα τα μέλη κράτη να επιστρέφουν σε θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Παρόλα αυτά, η απασχόληση και οι πραγματικοί μισθοί υστερούν σε σχέση με τις εξελίξεις στην παραγωγή. Η ανεργία έφτασε στο υψηλότερο σημείο, 8,6%, τον Σεπτέμβριο του 2020, από 7,4% που ήταν τον Σεπτέμβριο του 2019, αλλά έκτοτε ακολούθησε πτωτική πορεία. Αν και η ευρεία χρήση προγραμμάτων διατήρησης θέσεων εργασίας και άλλων παρόμοιων μέτρων περιόρισε την ανεργία, ωστόσο οι απώλειες εισοδήματος που προέκυψαν ήταν σημαντικές. Το 2020, η μείωση του διάμεσου εισοδήματος από εργασία στο επίπεδο της ΕΕ υπολογίστηκε στο 7,2%, με μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των χωρών και άνισες επιπτώσεις στις πιο ευάλωτες ομάδες. Αυτό το εύρημα επιβεβαιώνει το γενικό μοτίβο ότι η πανδημία έπληξε περιφέρειες και κλάδους με διαφορετική σφοδρότητα, δημιουργώντας ή ενισχύοντας υπάρχουσες αποκλίσεις στην ΕΕ.

Η ΕΕ έχει αποτύχει δραματικά στην διαμόρφωση συνεργασίας για την πανδημία Covid-19. Τα ηγετικά βιομηχανικά κράτη, συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ, αντίθετα έδωσαν προτεραιότητα στην προμήθεια εμβολίων για τον πληθυσμό τους. Η στήριξη ύψους 1 δις ευρώ της ΕΕ, την οποία ανακοίνωσε η Ursula von der Leyen τον Ιούνιο του 2021, για τη δημιουργία δυνατότητας παραγωγής εμβολίων στην Αφρική είναι σε μεγάλο βαθμό συμβολική. Η αποτυχία αποτελεσματικής πολυμερούς συνεργασίας δεν περιορίζεται στην πανδημία του κορονοϊού, αλλά επεκτείνεται σε άλλους βασικούς τομείς, κυρίως στο πολύ σημαντικό ζήτημα του κλίματος. Η Διάσκεψη των Μερών της σύμβασης-πλαισίου για την κλιματική αλλαγή (COP26 από 31 Οκτωβρίου ως 11 Νοεμβρίου, 2021 στη Γλασκόβη), έδωσε μέτρια αποτελέσματα. Η τελευταία έκθεση IPCC, δημοσιευμένη στα τέλη Φεβρουαρίου 2022, τονίζει ότι αν οι χώρες δεν κλιμακώσουν σημαντικά τα μέτρα καταπολέμησης της κλιματικής κρίσης τα επόμενα λίγα χρόνια, θα καταστεί αδύνατο να επιτευχθεί ο βασικός στόχος περιορισμού της παγκόσμιας θέρμανσης στους 1,5° βαθμούς Κελσίου ως το 2100. Επιπλέον, το «πράσινο ξέπλυμα» (greenwashing) σημαντικών μέτρων όπως η πρόσφατη πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ταξινόμηση του φυσικού αερίου και της πυρηνικής ενέργειας ως πράσινες τεχνολογίες γεφύρωσης, απειλεί να βλάψει οποιαδήποτε ουσιαστική πρόοδο.

Η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η οποία ξεκίνησε στις 24 Φεβρουαρίου 2022, σηματοδοτεί μια δραματική καμπή για το ίδιο το διεθνές σύστημα και ειδικότερα για την πολιτική και οικονομική ανάπτυξη της Ε.Ε. Οι σκληρές οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Ρωσία, καθώς και η μαζική στρατιωτική υποστήριξη από τις ΗΠΑ, την ΕΕ και άλλους που προσφέρθηκε στην Ουκρανία μπορεί να φαίνονται δικαιολογημένες λόγω της κατάφωρης παραβίασης του διεθνούς δικαίου από τη ρωσική κυβέρνηση. Ωστόσο, αυτά τα μέτρα ενδέχεται να συμβάλουν στην κλιμάκωση του πολέμου και να επιδεινώσουν τον κίνδυνο μιας συνολικής στρατιωτικής σύγκρουσης με τη συμμετοχή των χωρών του ΝΑΤΟ. Για να αποφευχθεί η υλοποίηση ενός τέτοιου σεναρίου, είναι επείγον να επανεξεταστεί η προσέγγιση των κυρώσεων και, κυρίως, η εντατικοποίηση των διπλωματικών προσπαθειών για την αποκλιμάκωση της σύγκρουσης. Γενικότερα, η ΕΕ θα πρέπει να επανεξετάσει τον στρατηγικό της προσανατολισμό και να αντισταθεί στην ώθηση επανεξοπλισμού και στρατιωτικοποίησης. Αντιμέτωποι με πολλαπλές κρίσεις και την πίεση της κλιματικής αλλαγής, η ΕΕ και μάλιστα η διεθνής κοινότητα γενικότερα, πρέπει να αξιοποιήσουν το πολιτικό και οικονομικό τους κεφάλαιο για την προώθηση της αποτελεσματικής διεθνούς συνεργασίας και την οικοδόμηση της ειρήνης

2. Μεταβαίνοντας σε μια μετα-πανδημική οικονομία- Το μακροοικονομικό πλαίσιο

Τον Φεβρουάριο του 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε την επανεξέταση της οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ όπως ορίζεται στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και στις εκτενείς αναθεωρήσεις του. Λόγω της πανδημίας, η διαδικασία πάγωσε μέχρι τον Οκτώβριο του 2021, οπότε προωθήθηκε ξανά. Το υπάρχον μοντέλο οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ ισχύει για περισσότερα από 20 χρόνια και έχει αποδειχθεί ότι είναι σε μεγάλο βαθμό άσχετο με τις ανάγκες. Απαιτείται επείγοντως αλλαγή παραδείγματος, αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι τα κοινωνικά, οικονομικά και οικολογικά ζητήματα είναι εγγενώς αλληλένδετα και ότι οι λύσεις που βασίζονται στην αγορά κάνουν περισσότερο κακό παρά καλό.

Ορισμένες γενικές κατευθύνσεις προς τις οποίες θα πρέπει να κινηθεί το προτεινόμενο παράδειγμα οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

1. *Ενσωμάτωση του κοινωνικού στο οικονομικό* – Ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων και το Σχέδιο Δράσης του, που εγκρίθηκαν από τη Διακήρυξη του Πόρτο στις 7 Μαΐου 2021, θα πρέπει να ενσωματωθούν στην αρχιτεκτονική της οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ. Αυτό θα πρέπει να βασίζεται στην πλήρη απασχόληση με θέσεις εργασίας υψηλής ποιότητας και στη δίκαιη μετάβαση σε μια κοινωνικά και περιβαλλοντικά βιώσιμη οικονομία, ενώ θα πρέπει να χρησιμοποιούνται δείκτες εκτός του ΑΕΠ για τη μέτρηση της ευημερίας των κοινωνιών. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα διάφορα κράτη μέλη.
2. *Αποκατάσταση των δημόσιων υπηρεσιών* – Μετά από χρόνια δημοσιονομικών περιορισμών, οι δημόσιες υπηρεσίες έχουν αποδυναμωθεί, καθώς και συρρικνωθεί σε μέγεθος. Πρέπει να αντληθούν διδάγματα από την πανδημία και να ενισχυθεί εκ νέου ο ρόλος των δημόσιων υπηρεσιών, συνδέοντάς τον με τις ανάγκες της κοινωνίας.

3. *Η δημοσιονομική και νομισματική πολιτική θα πρέπει να συντονιστούν έτσι ώστε το χρήμα και η πίστη να ενσωματωθούν εκ νέου στις επιδιώξεις της δημόσιας πολιτικής. Αυτό είναι εφαρμόσιμο ιδιαίτερα στις παρούσες προκλήσεις για το κλίμα και την υγεία και την ανάγκη για πολύ αυξημένες δημόσιες επενδύσεις. Έτσι, ένα συντονισμένο σύστημα χορήγησης πιστώσεων και χρηματοδότησης του προϋπολογισμού είναι απαραίτητο, περιλαμβάνοντας την έκδοση ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για λογαριασμό της ΕΕ.*
4. *Η νέα αρχιτεκτονική διακυβέρνησης πρέπει να γίνει πιο δίκαιη και βιώσιμη. Οι δυσκολίες της ΕΕ στην επίτευξη κοινής προσέγγισης στη φορολογία εξακολουθούν να αποτελούν κρίσιμο εμπόδιο για την οικοδόμηση ισχυρής βάσης. Ενώ η ΕΕ έχει αποδεχθεί τη σύσταση του ΟΟΣΑ για ελάχιστο συντελεστή εταιρικού φόρου ύψους 15%, δεν έχει κάνει τίποτα για να αντιμετωπίσει τις ευρέως διαδεδομένες πρακτικές φοροαποφυγής και ξεπλύματος μαύρου χρήματος.*
5. *Το δημόσιο χρέος που συσσωρεύτηκε ως απάντηση στην κρίση του Covid-19 πρέπει να αντιμετωπιστεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Μερικές από τις μεγαλύτερες οικονομίες της ευρωζώνης, όπως η Ιταλία, η Ισπανία και η Γαλλία, βιώνουν μεγάλες αυξήσεις χρέους, όπως και οι χώρες που εισήλθαν στην κρίση με ήδη υψηλό δημόσιο χρέος, όπως η Ελλάδα. Σε όλες τις περιπτώσεις, ο κίνδυνος πανικού στην αγορά ομολόγων δεν μπορεί να αποκλειστεί. Για να αποτρέψει έναν τέτοιο κίνδυνο, η ΕΚΤ πρέπει να αγοράσει κρατικά ομόλογα στην πρωτογενή αγορά. Με αυτόν τον τρόπο αποτρέπεται η απειλή πανικού των ομολογιούχων ενώ αποφεύγεται η μόνιμη δημιουργία μη βιώσιμων επιπέδων δημόσιου χρέους.*
6. *Ολόκληρη η διαδικασία διαμόρφωσης και εφαρμογής πολιτικής της ΕΕ πρέπει να εκδημοκρατιστεί. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει να συμμετέχει στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με τον καθορισμό μακροοικονομικών στόχων και πολιτικών, επιβλέποντας την εφαρμογή τους και καθιστώντας την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την ΕΚΤ υπεύθυνη για τα επιτευχθέντα αποτελέσματα. Ο ρόλος των κοινωνικών παραγόντων και των κοινωνικών εταίρων πρέπει επίσης να συμπεριληφθεί στο νέο πρότυπο.*

3. Κοινωνικές πολιτικές και πολιτικές απασχόλησης

Η κρίση του Covid-19 είχε μέχρι τώρα πολύ μικρότερη αρνητική επίδραση στις θέσεις εργασίας από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση λόγω της εξάπλωσης των προγραμμάτων αναστολής ή μειωμένου χρόνου εργασίας· αυτά κάλυψαν το 18,4% του συνόλου των εργαζομένων της ΕΕ στην κορύφωση του πρώτου κύματος της πανδημίας. Η αύξηση του ποσοστού ανεργίας ήταν μικρή και προσωρινή, αλλά οι νέοι επλήγησαν δυσανάλογα από τις απώλειες θέσεων εργασίας και τον περιορισμό των ευκαιριών απασχόλησης. Οι γυναίκες ήταν επίσης ανάμεσα στα μεγαλύτερα θύματα της κρίσης του Covid-19, έχοντας αναλάβει το μεγαλύτερο μερίδιο της πρόσθετης επιβάρυνσης στη μη αμειβόμενη εργασία και έχοντας πληγεί σε μεγαλύτερο βαθμό από τις συγκρούσεις μεταξύ της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής καθώς και από τους κινδύνους για την υγεία τους κατά τη διάρκεια του lockdown, ως τηλεεργαζόμενες ή «απαραίτητες» εργαζόμενες. Η σημαντικότερη συνέπεια ήταν ότι, το μέσο εισόδημα από την εργασία στην ΕΕ συρρικνώθηκε κατά -7,2% το 2020, κυρίως λόγω των μειωμένων ωρών εργασίας, με

μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των χωρών και των ευάλωτων ομάδων εργαζομένων· οι εργασιακές σχέσεις έχουν επίσης πληγεί, ιδίως σε χώρες με χαμηλή συνδικαλιστική πυκνότητα και χαμηλή κάλυψη από συλλογικές συμβάσεις.

Η πανδημική κρίση ήταν μια περίοδος έντονης πολιτικής δραστηριότητας σε επίπεδο ΕΕ στους τομείς της απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής. Οι θετικές εξελίξεις περιλαμβάνουν την έγκριση Σχεδίου Δράσης για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για δύο οδηγίες, μία για τους επαρκείς κατώτατους μισθούς και μία για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, την υιοθέτηση μιας Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί και τη δημιουργία Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Οι αρνητικές εξελίξεις περιλαμβάνουν, πρώτον, τις νέες Κατευθυντήριες γραμμές για την Πολιτική Απασχόλησης για τα κράτη μέλη της ΕΕ που επαναλαμβάνουν τη συνταγή του συνδυασμού ευελιξίας με ασφάλεια (flexicurity), ζητώντας τη μείωση της προστασίας από απολύσεις των μόνιμων εργαζομένων και, δεύτερον, το νέο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, του οποίου οι πόροι είναι διαθέσιμοι κατόπιν της εκπλήρωσης νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων στην αγορά προϊόντων ή εργασίας, οι οποίες επιβάλλονται ως εκ των προτέρων προϋποθέσεις και συνδέονται με τις συστάσεις του Συμβουλίου στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Επιπλέον, μια δίκαιη μετάβαση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας στηρίζεται σε μια προοπτική οικολογικού εκσυγχρονισμού, αναπαράγοντας το μοτίβο των συνοδευτικών κοινωνικών μέτρων σε προγράμματα πράσινης μετάβασης βασισμένα στην αγορά και σε ένα μοντέλο συνεργασίας των κοινωνικών εταίρων, χωρίς ουσιαστική συμβολή των εργαζομένων, αφήνοντας αναλλοίωτες τις σχέσεις κοινωνικής ισχύος. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, ενώ η Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί είναι ευπρόσδεκτη, η μείωση της φτώχειας στην ΕΕ παραμένει ένας άπιαστος στόχος πολιτικής, ακόμη περισσότερο στο πλαίσιο της ραγδαίας αύξησης των τιμών της ενέργειας που έχουν μετατρέψει την ενεργειακή φτώχεια σε βασικό ζήτημα πολιτικής σε ολόκληρη την ΕΕ.

Οι εναλλακτικές προτάσεις περιλαμβάνουν: (α) την υιοθέτηση μιας πιο φιλόδοξης και δεσμευτικής Οδηγίας για επαρκείς κατώτατους μισθούς, με ισχυρότερη δέσμευση για την ενεργή προώθηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων από τις κυβερνήσεις, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την καταπολέμηση της φτώχειας στην εργασία και τη διασφάλιση αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου για τους μισθωτούς. (β) μια φιλόδοξη σύσταση του Συμβουλίου της ΕΕ για το ελάχιστο εισόδημα· (γ) την ανάγκη προσαρμογής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης της ΕΕ, ευθυγραμμίζοντας τους μηχανισμούς διακυβέρνησης της ΕΕ με τους κοινωνικούς και οικολογικούς του στόχους· (δ) τη μείωση του χρόνου εργασίας και (ε) ένα δημόσιο πρόγραμμα εγγυημένης απασχόλησης. Γενικότερα, οι κοινωνικές πολιτικές πρέπει να αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της αναπτυξιακής στρατηγικής που έχει ως επίκεντρο τις «ανθρώπινες ανάγκες» και μια αλληλέγγυα προσέγγιση που υποστηρίζει τα εργασιακά δικαιώματα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, σέβεται τα τοπικά και κοινοτικά επίπεδα συμμετοχής και προσφέρει ένα ισχυρό όραμα για την κοινωνική και οικολογική μετάβαση στην Ευρώπη.

4. Ο πόλεμος στην Ουκρανία και ο ρόλος της ΕΕ

Τον Φεβρουάριο του 2022, η μακροχρόνια σύγκρουση μεταξύ της Ρωσίας και της Ουκρανίας κλιμακώθηκε σε έναν ολοκληρωτικό πόλεμο. Η Δύση αντέδρασε πολύ έντονα

όσον αφορά τις οικονομικές κυρώσεις και τη στρατιωτική βοήθεια. Η Ρωσία απάντησε θέτοντας την πυρηνική της αποτροπή σε κατάσταση υψηλού συναγερμού. Ο κόσμος δεν υπήρξε τόσο κοντά στον θερμοπυρηνικό πόλεμο από την κουβανική πυραυλική κρίση το 1962.

Ενώ η ρωσική απόφαση να εισβάλει στην Ουκρανία παραβιάζει καθιερωμένους ηθικούς και νομικούς κανόνες, δεν ήταν χωρίς πλαίσιο. Από τους πολέμους στο Κόσσοβο και το Ιράκ, και ειδικά μετά τις «έγχρωμες επαναστάσεις» στη Γεωργία και την Ουκρανία, η Ρωσία ανησυχεί για τη στρατηγική των ΗΠΑ και της Δύσης αποσταθεροποίησης αντιπάλων, συμπεριλαμβανομένων των ίδιων. Υπάρχει επίσης μια ασυμβατότητα μεταξύ της μεγάλης στρατηγικής των ΗΠΑ –ή των συμφερόντων και των ιδεών που δηλώνει η ΕΕ– και των εξελισσόμενων στόχων του ρωσικού κράτους. Με τη συνεχιζόμενη επέκταση της ΕΕ και του NATO προς τη Ρωσία, η Ρωσία άρχισε να ασφαλειοποιεί τα ζητήματα και επικεντρώθηκε ολοένα και περισσότερο στο να θέσει ένα όριο, το οποίο με τη σειρά του έρχεται σε αντίθεση με τα καθολικά συμφέροντα και τους σκοπούς της Δύσης.

Το πλαίσιο της κρίσης περιλαμβάνει εξελίξεις στην πολιτική οικονομία. Σε αντίθεση με τις νεοφιλελεύθερες προσδοκίες, η «θεραπεία σοκ» που χορηγήθηκε στη Ρωσία στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οδήγησε σε καταστροφή η οποία περιελάμβανε δύο περιόδους υπερπληθωρισμού, δραστική μείωση της βιομηχανικής παραγωγής και ταχεία άνοδο ανισοτήτων. Οι αλλαγές οδήγησαν επίσης σε σημαντική υποβάθμιση της ποιότητας ζωής και συνέβαλαν στη μαζική φτώχεια του πληθυσμού κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, συμπεριλαμβανομένων των μορφωμένων και ειδικευμένων εργαζομένων. Κατά τη διάρκεια της χαοτικής δεκαετίας του 1990, αυτές οι κακές εξελίξεις άνοιξαν το δρόμο για ένα αντίθετο κίνημα που ευνοούσε έναν ημι-αυταρχικό «ισχυρό» κρατικό καπιταλισμό –αν και εντός του πλαισίου ενός φιλελεύθερου συντάγματος– με επικεφαλής μια διαπλεκόμενη με οικονομικούς ολιγάρχες πολιτική ελίτ.

Παρόμοια με τη Ρωσία, η Ουκρανία υπέστη το οικονομικό και κοινωνικό κόστος της θεραπείας σοκ στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η περίοδος της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης του 2000-2008 έβγαλε πολλούς ανθρώπους από τη φτώχεια και βελτίωσε γενικά τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Η κοινωνική σύγκρουση που προηγήθηκε της επανάστασης του Euromaidan και των συνεπειών της έλαβε χώρα στο πλαίσιο της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και της πτώσης του ουκρανικού ΑΕΠ κατά 15%. Σύντομα η Ουκρανία δυσκολευόταν με τους όρους των δανείων του ΔΝΤ και αυτούς του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Γειτονίας. Μετά από μια βραχύβια μερική ανάκαμψη το 2010–11, η οικονομική ύφεση συνεχίστηκε παράλληλα και εν μέρει προκλήθηκε από την κρίση του ευρώ.

Οι προτάσεις πολιτικής που περιλάμβαναν τα Υπομνήματα της ομάδας των Ευρωπαίων Οικονομολόγων για την Εναλλακτική Οικονομική Πολιτική (EuroMemoGroup) των προηγούμενων ετών θα μπορούσαν να συμβάλουν σε μια πιο μακροχρόνια ειρήνη, αντικαθιστώντας το δίλημμα της ασφάλειας με μια λογική ενσωμάτωσης στη βάση της αμοιβαίας επωφελούς αλληλεξάρτησης. Εδώ, η οικονομική ολοκλήρωση θα μπορούσε να διευκολυνθεί στην Ουκρανία, τη Ρωσία και σε άλλα μετασοβιετικά κράτη με δημόσιες επενδύσεις και όχι με επενδύσεις σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Εκτός από την αναγνώριση των προβλημάτων από την επιβολή θεραπείας σοκ ή λιτότητας, η ΕΕ θα πρέπει να επιτρέψει και να ενθαρρύνει τον πειραματισμό με διαφορετικές θεσμικές ρυθμίσεις και μακροοικονομικές πολιτικές – όπως έκανε η ίδια με τις μη συμβατικές νομισματικές πολιτικές και τα νέα δημοσιονομικά πακέτα. Ένα βασικό σημείο είναι ότι οι δρώντες πρέπει

να μάθουν να αποδέχονται τον πλουραλισμό και να επιλύουν τις συγκρούσεις μέσω ειρηνικών αλλαγών. Μια μετασχηματισμένη ΕΕ θα πρέπει να περιλαμβάνει τις ακόλουθες εξωτερικές πολιτικές: (1) Η ΕΕ πρέπει να αντισταθεί στις τάσεις ασφαλειοποίησης και στρατιωτικοποίησης και να επικεντρωθεί σε κοινωνικά και οικολογικά προγράμματα· (2) η ΕΕ θα πρέπει να αυξήσει σημαντικά την ανθρωπιστική βοήθεια και τη στήριξη στους Ουκρανούς πρόσφυγες στην ΕΕ και θα πρέπει να υποστηρίξει τη διαγραφή του χρέους για την Ουκρανία (συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής άφεσης), αλλά όχι να παρέχει στρατιωτική στήριξη στην Ουκρανία· και (3) ενώ οι κυρώσεις κατά της Ρωσίας είναι απαραίτητες, κάνουμε επίκληση στη μετριοπάθεια, στον ορθολογικό προβληματισμό για την επικίνδυνη οριακή κατάσταση που δημιουργείται και στην αποκλιμάκωση.